

16. oktoobri teadusseminariks

Antud mõistetest koos nende kujunemise looga võiks kirjutada raamatuid; üritan piirduda vaid isiklike assotsiatsioonide ja kõige silmatorkavamate seostega.

Metafüüsika kui esimene filosoofia on õpetus olemusest: mis teeb millestki just selle, mis ta on. Võib sisaldada vastuseid substantsist, printsiipidest, algpõhjustest ja -põhjustajatest. Traditsiooniliselt ulatub "füüsika taha" ehk teispoole tajutavat maailma ning on sellepärast minu jaoks tihedalt paaris **transtsendentaalse filosoofiaga**, mille tähendus tuleb samuti ulatumisest teispoole. Kujutluspilt sellest, mis seal "enne" või "algul" või "tõeliselt" on, muidugi erineb suurel määral, aga ühine on nende spekulatiivne hoiak ning oleva universaliseerimine: eesmärk on luua selliseid alusmõisteid, mis suudaksid tervikut haarata ja/või kehtida mistahes tingimustel.

Ontoloogia oli traditsiooniliselt metafüüsika alajaotus, mis tegeles oleva olemise viisidega. Vastab eelkõige küsimusele *kuidas?* (kuna metafüüsika küsimus on *mis?*). Ajaloolised ontoloogiad jagunevad monistlikeks ja pluralistlikeks, olenevalt sellest, kas nad seavad esikohale ühtsuse alge või paljususe, ning materialistlikeks ja idealistlikeks vastavalt materjalieelistustele -- samas ma pigem rõhutaks seda, et mõlemad pooled on kohal ja toimivad vastastikusel pinges.

Kuna metafüüsika postuleerib mingi "kõige tõelisemalt oleva" (substantsi või printsiibi), siis kerkib metafüüsilisel uurimisel kõigepealt esile *reaalsuse* probleem ja jäädakse lõputult vaidlema selle üle, mis on enam või vähem tõeliselt olemas. Sellele vastandudes kuulutas Husserl end **fenomenoloogiks**, mis tähendab fenomenide uurimist ilma nende reaalsuse kohta midagi väitmata. Kahjuks on see sulgudesse võetu fenomenoloogilises süsteemis ikkagi kohal -- öeldakse, et me ei saa teda teada ja tema ontoloogilise staatuse kohta midagi väita, mis muudab ta tühjaks tähistajaks, ent ei vabasta kohta mõtlemisele, millel oleks nende sulgude asemel midagi muud. [Piltlikult öeldes: kui uurida õhus lendlevaid mulle ja öelda, et me ei väida midagi selle kohta, kust need mullid tulevad, ei ole võimalik ära kaotada ettekujutust sellest, et kusagil nurga taga keegi neid mullitajast puhub.]

Fenomenoloogia päästaks mu meelest vaid see, kui ta saab ontoloogiaks: näitab ja põhjendab seda, kuidas fenomenide olemise taga ei olegi midagi "muud" tarka, vaid nende endi sisemine loogika (mitte olemus, aga dünaamika) koos tõlgendaja poolse mõistmisega. Need süsteemid on muidugi juba olemas (kuigi mitte fenomenoloogia nime all), nad on konstruktivistlikud, liikuvad, mittemetafüüsilised, aga kuna teemaks on "kuidas ... on", ei näe ma mingit takistust nimetada neid ontoloogilisteks. Tähenduste ja mõistmise ontoloogia (ehk hermeneutika), saamise ja muutumise ontoloogia jms.

PS Eelmise seminari järel kajas eriti tuntavalt vastu artikkel Postimehes, tahaksin jagada, kui te ei märganud:

[Teadlane: Jumal ei ole maailma looja](#)

“Vana Testamendi asjatundja, professor Ellen van Wolde väite kohaselt ei ole Moosese esimese raamatu avalauset «Jumal lõi taeva ja maa» heebrea keelest õigesti tõlgitud, edastab The Telegraph.

Teadlane tegi piiblitekstide uue analüüsi ja leidis, et selle kirjutajad ei väitnud, nagu oleks Jumal Maa loonud. Tegelikult oli Maa juba olemas, Jumal lõi ainult inimesed ja loomad. Hollandis Radbouti ülikoolis oma selleteemalist väitekirja tegev uurija analüüsis algupäraseid heebreakeelseid tekste ja pani need piibli kui terviku konteksti. Samuti ka Mesopotaamia loomislugude konteksti.

Naise sõnul tähendab heebreakeelne verb «bara» Moosese esimese raamatu esimeses lauses mitte «looma» vaid hoopis «eraldama».

Esimest lauset peaks lugema «Alguses lahutas Jumal taeva ja maa». Juudikristlikus kultuuris lõi Jumal maailma mitte millestki.

Kunagi kuulsa Itaalia kirjaniku Umberto Eco ga koostööd teinud van Wolde uus tekstianalüüs näitas, et piibli algus ei tähista aja algust, vaid **loo jutustamise algust**. Van Wolde sõnul ei pea traditsiooniline arusaam, et Jumal on looja, enam paika.”

[minu rõhutus]

Uudis ise aga väga tüüpiline uutele narratiivi-uurimustele, nagu Tõnu Hegeli artikkelgi. Ja ma üldse ei väida, et nii ei tohi tõlgendada, aga väidan, et see on meie ajale omane lugemisviis, mida Hegeli ajal ei olnud. Sellepärast Hegel (enda arvates vähemalt) ei jutustanud suvalist lugu, vaid lõi uut maailma.

Triin Kallas